

Τα Νέα 19/05/1997

ΜΑΡΩ ΔΟΥΚΑ, ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ, ΜΑΡΙΑ ΜΗΤΣΟΡΑ, ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΥΣΤΙΑΝΗ, ΛΕΝΑ ΔΙΒΑΝΗ, ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, ΜΑΝΙΝΑ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗ, ΑΜΑΝΤΑ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΤΑΛΛΑΣΣΟΥΝ ΑΠΟΨΕΙΣ

Αμάντα Μιχαλοπούλου

«Ψάχνω έναν διαφορετικό τρόπο για να πω χλιοειπωμένα πράγματα»

Λένα Διβάνη

«Ζούμε το τελευταίο σκοτάδι πριν από την αυγή»

Σώτη Τριανταφύλλου

«Θέλω να φωτίσω κοινωνικές ομάδες με προβληματικές αφετηρίες»

Μανίνα Ζουμπουλάκη

«Με ενδιαφέρει το θέμα της γυναικείας σεξουαλικότητας»

Ιωάννα Καρυστιάνη

«Με ενδιαφέρουν οι σχέσεις των ανθρώπων»

Μαρία Μήτσορα

«Με συγκινούν αυτοί που δεν δέχονται την καθημερινότητα των άλλων»

Άλλο γυναικεία «γραφή» και άλλο ιδιαιτερότητα

Της ΜΙΚΕΛΑΣ ΧΑΡΤΟΥΛΑΡΗ

Υπάρχει ιδιαιτερότητα στη γυναικεία δημιουργία; Και σε τι διαφοροποιείται η ματιά τούτων των γυναικών συγγραφέων, από τις ομότεχνές τους;

Αυτό το ερώτημα έθεσαν «ΤΑ ΝΕΑ» και... μπερδεύτηκαν στις αποχρώσεις των απαντήσεων. Ένα πάντως είναι σίγουρο: ότι τούτες οι γυναίκες διεκδικούν όχι να ξεχωρίσουν απέναντι στους άνδρες ομοτέχνους τους, αλλά να κριθούν με τα οικουμενικά κριτήρια του ταλέντου που δεν ξεχωρίζει φύλα, ηλικίες ή φυλές.

«Δεν δέχομαι τον διαχωρισμό γυναικείας και ανδρικής λογοτεχνίας. Έτσι όμως και μια γυναίκα είναι τόσο δα προικισμένη, μπορεί να εμβαθύνει σ' ένα θέμα και να το προεκτείνει πολύ περισσότερο από έναν άνδρα», υποστηρίζει η Μάρω Δούκα. «Γιατί έχει άλλη αίσθηση του χρόνου αφού μόνον αυτή είναι σε θέση να μετρήσει πάνω στο σώμα της τον χρόνο και μπορεί γι' αυτό να διυλίζει τα πράγματα με διαφορετικό τρόπο».

«Η ιδιαιτερότητα στη γυναικεία δημιουργία», λέει από την πλευρά της και η Λένα Διβάνη, «έγκειται στο διαφορετικό της γυναικείας εμπειρίας», ενώ η Μανίνα Ζουμπουλάκη υποστηρίζει ότι «τουλάχιστον στις ερωτικές σχέσεις και από εκεί στις ανθρώπινες, οι γυναίκες έχουν μια άλλη οπτική».

«Το αιτούμενο στη δημιουργία γενικά, είναι να έχει κάτι ιδιαίτερο, αλλά αφήνω ανοιχτό το ερώτημα αν υπάρχει "γυναικεία" ιδιαιτερότητα», λέει η Ρέα Γαλανάκη.

«Εγώ δεν πιστεύω πάντως ότι υπάρχει γυναικεία "γραφή", παρ' όλο που η γραφή είναι ανδρική εφεύρεση», τονίζει η Μαρία Μήτσορα. «Κάποιος γράφει καλά ή δεν γράφει καλά».

Και η Αμάντα Μιχαλοπούλου, επαναστατεί: «Η γυναικεία "γραφή" είναι ένα κοινωνικό στερεότυπο από τα χιλιάδες που έχουν κατασκευαστεί για τους ομοφυλόφιλους, τους έγχρωμους και τα γυναικόπαιδα. Το πνεύμα δεν έχει φύλο.

Αλλά ακόμα κι αν έχει, τότε η Γερτρούδη Σταϊν είναι άνδρας, ο Φλομπέρ γυναίκα και ο Γκαίτε ερμαφρόδιτος! Δεν έχω καμιά διάθεση όμως να υπερασπιστώ τις γυναίκες που γράφουν, μόνο και μόνο επειδή γράφουν».

Και από εδώ περνάμε στην ειδοποιό διαφορά που τούτες οι συγγραφείς αισθάνονται να τις χαρακτηρίζει.

«Δεν πιστεύω στη λογοτεχνία των φύλων», λέει η Σώτη Τριανταφύλλου. «Και εγώ, ως αναγνώστρια, δεν θα διάλεγα μυθιστορήματα με γυναικεία θέματα, όπως έχουμε μάθει να τα καταλαβαίνουμε, με τη μελαγχολία δηλαδή του πολίτη β' κατηγορίας. Δεν με ενδιαφέρουν π.χ. τα θέματα που απασχολούν τις γυναίκες της προηγούμενης γενιάς και τα οποία φαίνονται ανάγλυφα στην εμπορική γυναικεία λογοτεχνία. Μια λογοτεχνία που μειώνει την προσωπική ευθύνη των γυναικών για τη θέση τους, που ανάγει όλα τα προβλήματα στα άγρια αρσενικά και που, τελικά, υποτιμά τη γυναίκα».

«Το θέμα είναι ποια οπτική έχεις και πώς γράφεις για ένα πρόβλημα», διευκρινίζει η Μάρω Δούκα. «Να μην επαναπαύεσαι, να μην εφησυχάζεις, να μην ακολουθείς την παραδοσιακή ματιά στον κόσμο, να μην κολακεύεις τις γυναίκες προβάλλοντας ένα εξωραϊσμένο πρόσωπό τους, με το οποίο σπεύδουν να ταυτιστούν οι αναγνώστριες. Αλλά να τις βοηθάς να αναρωτηθούν, να μη διστάζεις να τις φοβίσεις».

«Στόχος είναι, λέει η Λένα Διβάνη, να μην πουλήσουμε την πιο εύκολη συνταγή που απευθύνεται στα βασικά αντανάκλαστικά της γυναίκας διαμορφωμένα ανά τους αιώνες και η οποία προκαλεί ένα αποτέλεσμα όχι γνήσιο».

«Στην εποχή μας υποστηρίζει η Αμάντα Μιχαλοπούλου μια συγγραφέας δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η Ιστορία, και η λογοτεχνία κατ' επέκτασιν, είναι κατασκευάσματα των ανδρών. Αν λοιπόν αποφασίσει να ζήσει πλάι σε έναν άνδρα που λέει, όπως ο Σαββόπουλος, ότι μόνο η ανώμαλη γυναίκα αισθάνεται την ανάγκη να εκφραστεί καλλιτεχνικά, τότε είναι άξια της μοίρας της. Αν πάλι γράψει δακρύβρεχτες ιστορίες για βασανισμένες γυναίκες, τότε είναι άξια του θυμικού της». «Προσοχή», επισημαίνει η Μαρία Μήτσορα, «η Τζέιν Όστεν π.χ. που διαβαζόταν πολύ τον περασμένο αιώνα, έχει μια γυναικεία θεματολογία που με απωθεί πώς θα ζευγαρώσουν κάποιες και πώς θα παντρευτούν. Όμως ο τρόπος που τα γράφει αυτά, με κάνει να τη διαβάσω μονορούφι». Και η Ρέα Γαλανάκη καταλήγει:

«Γυναικείο δράμα υπάρχει, αλλά σημασία έχει με ποιους όρους το θέτεις. Διότι έχει τόσο εκλαϊκευτεί το είδος μιας επιφανειακής αυτοαναφορικότητας, όπου ο καθένας λέει το πρόβλημά του και έχει γίνει τόσο κοινόχρηστο, ώστε είναι πολύ δύσκολο να είναι καλό το αποτέλεσμα. Κατά τη γνώμη μου, λοιπόν, δεν θα πρέπει να μας αγκυλώσει η εποχή σ' ένα επιχείρημα του τύπου "είστε γυναίκες, μιλήστε για τη

γυναίκα", αλλά θα πρέπει να είμαστε πιο ευρείες στην αντίληψη. Γι' αυτό κι εγώ βρίσκω ότι το ενδιαφέρον στη γυναικεία λογοτεχνία είναι η έξοδος της από την αυτοαναφορικότητα. Θεωρώ δηλαδή ότι το να κλειστεί η γυναίκα συγγραφέας στην έκφραση του γυναικείου εαυτού της είναι περιοριστικό και ότι θα πρέπει να είναι πιο ανταγωνιστική. Να βγει από το "εγώ" της».

Η νεότερη της παρέας, 31 ετών, δημοσιογράφος κι αυτή, που εγκατέλειψε όμως τον μαχόμενο στίβο, κυκλοφόρησε πριν από τρία χρόνια τη συλλογή διηγημάτων «Έξω η ζωή είναι πολύχρωμη» («Καστανιώτης») και έκανε αμέσως εντύπωση με τη δουλεμένη γραφή της.

Το δεύτερο βιβλίο της, το μυθιστόρημα «Γιάντες» («Καστανιώτης»), κυκλοφόρησε πριν από πέντε μήνες και απέσπασε ιδιαίτερα κολακευτικές κριτικές. Η Α.

Μιχαλοπούλου το έγραψε στη Γερμανία, όπου παρέμεινε για έναν χρόνο έχοντας κερδίσει μια ευρωπαϊκή υποτροφία ενίσχυσης νέων συγγραφέων. Το χαρακτηριστικό του βιβλίου, που αναφέρεται στην αθηναϊκή κοινωνία του '90, είναι η ποικιλία στα είδη αφήγησης (επιστολές, ημερολόγια, αντικειμενικές περιγραφές, εσωτερικοί μονόλογοι, αυτοσχόλια) και στη γλώσσα και το τέχνασμά της να «περάσει» τις περιπέτειες των ηρώων της μέσα από την περιπέτεια της γεύσης, δηλαδή των αισθήσεων.

«Με ενδιαφέρει πολύ εξηγεί το παιχνίδι του ανθρώπου που γράφει και που παρατηρεί τον εαυτό του να γράφει, γι' αυτό και στα κείμενά μου υπάρχει έντονη αυτοαναφορικότητα. Η αγωνία μου είναι να βρω έναν διαφορετικό τρόπο να εκφράσω χλιοειπωμένα πράγματα και, πάντως, να μιλήσω για τούτη την εποχή. Επίσης, με απασχολεί στα γραπτά μου η τέχνη και ιδιαίτερα η ζωγραφική, καθώς και το ταξίδι ως κυριολεκτική αλλά και μεταφορική κατάσταση».

Καθηγήτρια στη Νομική Αθηνών, ειδικευμένη στη διπλωματική ιστορία, άνθρωπος δυναμικός, η Λένα Διβάνη δεν ντρέπεται να πει ότι οι συνάδελφοί της δεν θεωρούν προσόν το ότι εμφανίστηκε πριν από δύο χρόνια κι αυτή στη λογοτεχνία. Τότε ήταν με τη συλλογή διηγημάτων «Γιατί δε μιλάς για μένα;» («Νεφέλη»), που ξεχώρισε στον χώρο της λογοτεχνίας με γυναικεία θέματα. Τώρα επιστρέφει με το πρώτο της μυθιστόρημα

«Οι γυναίκες της ζωής της», που θα κυκλοφορήσει την ερχόμενη εβδομάδα («Καστανιώτης») και όπου επτά γυναίκες μιλούν για τις σχέσεις ανάμεσα σε γυναίκες και οι άνδρες παίζουν έναν σχεδόν διακοσμητικό ρόλο. «Διότι οι γυναίκες πάντα καταπιέζονται περισσότερο από γυναίκες». Ηρωίδα της είναι μια 35άρα σύζυγος και μητέρα, που φωτίζεται μέσα από τα μάτια άλλων γυναικών σε μια κρίσιμη καμπή της ζωής της. «Πιστεύω», λέει στα «ΝΕΑ», «ότι ζούμε το τελευταίο σκοτάδι πριν από την αυγή, ένα σκοτάδι, γι' αυτό, πιο βαθύ και πιο απελπιστικό. Γι' αυτό θα ήθελα γράφοντας να συλλάβω τη μοίρα της σημερινής γυναίκας. Σε ποιο ποσοστό προσδιορίζεται από την κοινωνία και σε ποιο από τα γονιδιά της. Και κυρίως, πόσες ευκαιρίες διαφυγής υπάρχουν με τις σημερινές συνθήκες. Γιατί η επιτυχία του συστήματος είναι ότι βάζει τις γυναίκες να κάνουν τον χωροφύλακα στις άλλες γυναίκες».

Όταν η δημοσιογράφος Σώτη Τριανταφύλλου κυκλοφόρησε πριν από έναν χρόνο το «Σάββατο βράδυ στην άκρη της πόλης» («Πόλις»), για την αμερικανική εμπειρία μιας νεαρής Ελληνίδας, χτύπησε το καμπανάκι. Δεν ήταν μόνο το κλίμα, αλλά και η γραφή αυτού του βιβλίου που έφερνε έναν αέρα φρεσκάδας. Ίσως γι' αυτό και να άρεσε τόσο στη νεολαία. Πριν από λίγο καιρό,

κυκλοφόρησε το δεύτερο μυθιστόρημά της «Αύριο μια άλλη χώρα» («Πόλις»), για την παιδική ηλικία και τη δεκαετία του '60, καθώς και για τη δημοκρατία, την ευημερία, τα συλλογικά όνειρα που διαλύονται και το αβέβαιο αύριο σε μια άλλη χώρα. Πρωταγωνιστές της, δύο παιδιά μιας μεσοαστικής οικογένειας και οι μικρές τους περιπέτειες που συνθέτουν το πολύχρωμο μωσαϊκό της ζωής όλων αυτών, οι οποίοι καλούνται να προετοιμαστούν για το 2000! «Με απασχολεί», λέει στα «ΝΕΑ»,

«να φωτίσω κοινωνικές ομάδες με προβληματικές αφετηρίες. Κόσμους με τους οποίους όμως να έρχομαι σ' επαφή που πρέπει να αγωνιστούν για τη ζωή τους. Και κυρίως, με ενδιαφέρει ο κόσμος ολόκληρος και όχι μόνον "η πατρίδα μας". Θέλω να είμαι ανοιχτή σε πολλά και να τα επεξεργάζομαι».

Δημοσιογράφος περιοδικών, με σπουδές Ιστορίας της Τέχνης στις ΗΠΑ, η Μανίνα Ζουμπουλάκη ξεχώρισε με το... ανδρικό (με την έννοια του φαλλοκρατικού) γράψιμό της και τις περπατημένες ηρωίδες της. Αυθόρμητη, ατίθαση, μοντέρνα και εξηγημένη, μίλησε με έναν νεανικό τρόπο για τη γυναικεία σεξουαλικότητα στα «Κενά Μνήμης» («Ιστός»), που κυκλοφόρησαν το 1995. Το δεύτερο βιβλίο της, «Μυροβόλος Άνοιξης», από το όνομα ενός καφενείου που έγινε καφετέρια, με δώδεκα διηγήματα, κυκλοφόρησε πριν από ένα εξάμηνο («Ιστός») και διαβάστηκε πολύ από νεαρές ηλικίες. Αναφέρεται στον έρωτα, με μια νεανική αμεσότητα κι ένα ασυνήθιστο θράσος και έχει για ηρωίδες κορίτσια «παλαβά», πονηρεμένα και ατίθασα, τα οποία κάνουν «σόκιν» πράγματα.

«Με ενδιαφέρει, λέει, το θέμα της γυναικείας σεξουαλικότητας. Μέχρι τώρα το διαβάζαμε μέσα από την ανδρική ματιά, πράγμα που ευτυχώς αλλάζει. Θα ήθελα να μπορέσω να μιλήσω για το πόσο σύνθετη είναι σήμερα η ζωή των γυναικών, πόσο πιο δύσκολη από εκείνη των ανδρών, με τους πολλαπλούς ρόλους της, όπου πρέπει να είναι παντού καλή. Τελικά το μόνο που μπορεί μια γυναίκα να διαχειριστεί, είναι το σώμα της. Αυτό με απασχολεί, αλλά δεν σημαίνει ότι δεν θέλω να γράψω και για άλλα πράγματα».

Όταν πριν από δύο χρόνια κυκλοφόρησε η συλλογή διηγημάτων «Η κυρία Κατάκη» («Καστανιώτης»), οι άνθρωποι των γραμμάτων εντυπωσιάστηκαν. Η Ιωάννα Καρυστιάνη ήταν γνωστή από την αντιδικτατορική της δράση, από τα σχολιαστικά της σκίτσα, ως προσωπικότητα της Αριστεράς και διακριτική σύζυγος του Παντελή Βούλγαρη και αποκαλυπτόταν στα 40 και κάτι, συγγραφέας με ταλέντο. Τόσο που η «Κυρία Κατάκη» έγινε και θεατρικό έργο. Τώρα κυκλοφόρησε μόλις το πρώτο της μυθιστόρημα «Μικρά Αγγλία» («Καστανιώτης»),

που αφορά τη ζωή των ανθρώπων της θάλασσας και κυρίως των γυναικών, οι οποίες μένουν μόνες στο νησί να περιμένουν. Είναι μια ερωτική ιστορία η οποία αναπτύσσεται στην Άνδρο (που την ονόμαζαν «Μικρά Αγγλία») την εικοσαετία 1929-1948 και ταυτόχρονα είναι ένα ταξίδι στην ψυχή των ανθρώπων. Στα άσχημα και στα πανέμορφα της, στη λαχτάρα τους να προκόψουν και στα αλλεπάλληλα ναυάγια που τους καθορίζουν. «Με ενδιαφέρουν οι σχέσεις των ανθρώπων, το κακό που κάνουμε πολλές φορές χωρίς να το θέλουμε, τα "πρέπει" των κλειστών κοινωνιών, οι χαρακτήρες που δεν αλλάζουν», εξηγεί τονίζοντας: «Πάλεψα με τις λέξεις και τον κόσμο που αναδύεται πίσω απ' αυτές».

Με σπουδές Κοινωνιολογίας στο Παρίσι, πολλά εξωτικά ταξίδια και μεταφραστικές δουλειές στο ενεργητικό της, η Μαρία Μήτσора είναι μια «παλιά» συγγραφέας το πρώτο της βιβλίο κυκλοφόρησε το 1979 «Άννα να ένα άλλο» που είχε κάνει εντύπωση με το αιρετικό της στυλ την περασμένη δεκαετία και η οποία επέστρεψε μετά 12 χρόνια σιωπής.

Το τέταρτο βιβλίο της, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τον «Οδυσσέα» με τίτλο «Ο ήλιος δύο», έχει τέσσερις ήρωες οι οποίοι γυρίζουν γύρω από την «άσπρη σκόνη».

Μια ιστορία σκληρή, παράλογη, «χαμένη», με έρωτες που δεν μπορούν να οδηγήσουν πουθενά, με έναν φόνο και πολλούς αργούς θανάτους, με χαλασμένες ψυχές, ψέματα και προδοσίες, με ήρωες κυνικούς, καταδικασμένους, αλλά και ήρωες που θα βρουν τη διέξοδο. Το βιβλίο δεν αναφέρεται στο «πρόβλημα των ναρκωτικών», αλλά θέτει το ζήτημα της μυθοποιημένης «drug culture».

«Μ' ενδιαφέρει ως θέμα η επιθυμία που καταστρέφει το αντικείμενό της», λέει η συγγραφέας. «Οι νέοι άνθρωποι που χάνονται σε έναν δικό τους κόσμο, οι οποίοι δεν είναι τακτοποιημένοι ακόμα κι αν έχουν λεφτά, που δεν δέχονται την καθημερινότητα των άλλων και αρνούνται τις αξίες τις οποίες έχει επιβάλει η κοινωνία. Είναι δύσκολο να ζήσεις με τις δικές σου αξίες στον σημερινό κόσμο...

Γι' αυτό με ενδιαφέρουν οι άνθρωποι που είναι σαν κι εμένα, κατά κάποιο τρόπο ουρανοκατέβατοι, και που όπως δεν διαλέγουν ποτέ να έχουν απογόνους δεν θα ήθελαν να έχουν ούτε προγόνους.

Για τα ναρκωτικά γράφω, επειδή αντιπαθώ το αλκοόλ, την απαγόρευση και είμαι υπέρ της αποποινικοποίησης της χρήσης τους. Θα ήθελα να έχω την ψευδαίσθηση ότι ζω σε έναν ελεύθερο κόσμο».

Πολύ σκληρή για να πεθάνει

Οι γυναίκες διαπρέπουν ως συγγραφείς αστυνομικών μυθιστορημάτων. Δεν μπορώ να σας πω αν αριθμητικά υπερέχουν, σίγουρα, όμως, είναι οι πιο γνωστές. Ένα απλό πείραμα φτάνει για να το αποδείξει: ρωτήστε κάποιον που δεν είναι αναγνώστης αστυνομικών μυθιστορημάτων, ποιον συγγραφέα αστυνομικών γνωρίζει και δεν θα ακούσετε το όνομα του Ρέιμοντ Τσάντλερ ή του Τζέιμς Έλροϊ, αλλά της Αγκάθα Κρίστι.

Σάρα Παρέτσι
**ΔΟΥΛΟΥΔΙ
ΤΟΥ ΒΑΛΤΟΥ**
ΜΤΦ. ΜΠΕΣΣΥ
ΠΑΛΚΟΥΔΑ,
ΕΚΔ. ΜΟΝΤΕΡΝΟΙ
ΚΑΙΡΟΙ, 2003,
ΣΕΛ. 399, ΤΙΜΗ: 22 €

Ομολογώ πως δεν ξέρω πού οφείλεται το ταλέντο των γυναικών για τα αστυνομικά. Ίσως ο αγώνας επιβίωσής τους από την καταπίεση των ανδρών να τις προίκισε με εκείνη την ιδιότυπη διαλεκτική που χρειάζεται για να γράψει κανείς ένα αστυνομικό. Ίσως να βιώνουν, και πάλι λόγω των ανδρών, την καθημερινότητα του εγκλήματος πολύ πιο έντονα από τους άνδρες.

Και οι δύο εξηγήσεις θα μου άρεσαν, αν δεν υπήρχε ένα μικρό αγκάθι: η σχεδόν αποκλειστική προτίμηση που δείχνουν οι γυναίκες συγγραφείς αστυνομικών μυθιστορημάτων για άνδρες αστυνομικούς και ντετέκτιβ. Από τον Ηρακλή Πουαρό της Αγκάθα Κρίστι, στον λόρδο Πίτερ Γουίμζι της Ντόροθι Σέγιερς, στους επιθεωρητές Αλέιν και Νταλγκλίσ των Νάιο Μαρς και Πι. Ντι. Τζέιμς, έως τον επιθεωρητή Μπρουνέτι της Ντόνα Λεόν, η καταπολέμηση του εγκλήματος στα μυθιστορήματα των γυναικών είναι πρωτίστως ανδρική υπόθεση. Εμμέσως πλην σαφώς, οι συγγραφείς που ανέφερα αποδέχονται την ισχύ και την πυγμή των ανδρών. Αυτοί που αδίκησαν τις γυναίκες κατ' εξακολούθησιν, διαμέσου των αιώνων, απονέμουν δικαιοσύνη στα μυθιστορήματα των γυναικών. Και ας μη μου θυμίσει κανείς την περίφημη μισ Μαρπλ. Η μισ Μαρπλ δεν είναι ντετέκτιβ. Είναι η αγγλική

εκδοχή της κυρα-Κατίνας. Το κοινό σημείο τους είναι ότι και οι δύο πλέκουν. Το διαφορετικό είναι ότι η μισ Μαρπλ λύνει μυστήρια, ενώ η δική μας κυρα-Κατίνα απλώνει τραχανά.

Αυτή η παγιωμένη κατάσταση άρχισε να αλλάζει στη δεκαετία του '80 με την εμφάνιση του πρώτου μυθιστορήματος της Σάρας Παρέτσκι *Ολική Αναπηρία* (Ελληνική έκδοση 1997, Εκδόσεις Γαβριηλίδης). Εκεί έκανε για πρώτη φορά την εμφάνισή της η ιδιωτική ντετέκτιβ Βικτόρια Βαρσάβσκι. Περίπου την ίδια εποχή εμφανίστηκαν και δύο άλλες συγγραφείς που οι ηρωίδες τους ήταν γυναίκες ντετέκτιβ: η Σου Γκράφτον με την Κίνσι Μιλόν και η Μάρσια Μούλερ με τη Σάρρον Μακ Κον.

Η Σάρα Παρέτσκι ίδρυσε το 1986 το σωματείο «Αδελφές στο έγκλημα», με σκοπό να βοηθήσει και να προβάλλει τις γυναίκες συγγραφείς αστυνομικών. Έτσι, άνοιξε τον δρόμο σε μια δεύτερη γενιά συγγραφέων με ηρωίδες γυναίκες ντετέκτιβ, όπως η Κάρολ Ο'Κόνελ με την Κάθι Μάλורי, η Τζάνετ Ιβάνοβιτς με τη Στέφανι Πλαμ, η Βάλερι Γουίλσον Γουέσλι με την Ταμάρα Χέιλ, ή η Αγγλίδα Σάρα Ντιούναντ με τη Χάνα Γουλφ. Με πολλές επιφυλάξεις κατατάσσω εδώ και την Κέι Σκαρπέτα της Πατρίσια Κόρνγουελ, μόνο και μόνο για να μη μου πουν ότι δεν την ξέρω. Σήμερα οι «Αδελφές στο έγκλημα» μετρούν 3.600 μέλη και έχουν γραφεία σε 48 πόλεις. Γι' αυτό σας λέω, ευτυχώς για την αστυνομική λογοτεχνία που υπάρχουν οι γυναίκες.

Η Σάρα Παρέτσκι ίδρυσε το 1986 το σωματείο «Αδελφές στο έγκλημα», με σκοπό να βοηθήσει και να προβάλλει τις γυναίκες συγγραφείς αστυνομικών

Στο *Λουλούδι του Βάλτου* (1988), η Βαρσάβσκι αναλαμβάνει να βοηθήσει μια παιδική φίλη της να ανακαλύψει ποιος είναι ο πατέρας της, αφού η ετοιμοθάνατη μητέρα της αρνείται να της αποκαλύψει το όνομά του. Η αναζήτηση, που ξεκινάει ως αγγαρεία, πάει τη Βαρσάβσκι πίσω, στα παιδικά της χρόνια στο Νότιο Σικάγο, εκεί που τώρα πια ξέμειναν μόνο άνεργοι και βαριά άρρωστοι - πρώην εργάτες που το μεροκάματο τους καταδίκασε σε αναπηρία χωρίς να μπορούν να εισπράξουν ούτε μία δεκάρα αποζημίωση. Η Βαρσάβσκι ξεκινάει με το ψάξιμο του άγνωστου πατέρα και βουλιάζει όλο και πιο βαθιά σε μια υπόθεση τοξικών δηλητηριάσεων, στο μοναδικό εργοστάσιο που προσφέρει ακόμα δουλειά στην περιοχή. Αυτά είναι τα αγαπημένα θέματα της Παρέτσκι από το πρώτο κιόλας μυθιστόρημά της: τα εργατικά ατυχήματα, οι ασυνειδησία και η μανία για κέρδος των βιομηχάνων και των ασφαλιστικών

εταιρειών, τα πουλημένα συνδικάτα που τα κάνουν πλακάκια με τους εργοδότες και τσεπώνουν τις αποζημιώσεις των εργατών...

Σε αντίθεση με τον Χάμετ, τον Τσάντλερ ή τον Ρος ΜακΝτόναλντ, που περιγράφουν την Καλιφόρνια χωρίς να εκδηλώνουν την παραμικρή αγάπη γι' αυτήν, η Σάρα Παρέτσκι λατρεύει το Σικάγο. Οι διαδρομές τής Βικ Βαρσάβσκι είναι συνάμα μια κοινωνιολογική και πολεοδομική περιπλάνηση στην πόλη. Όπως μιλάμε για τη Βαρκελώνη του Μονταλμπάν, είναι νομίζω σωστό και δίκαιο να μιλάμε και για το Σικάγο της Σάρας Παρέτσκι. Αυτή η κοινωνιολογική προσέγγιση επεκτείνεται και στους χαρακτήρες του μυθιστορήματος. Τα πρόσωπα και οι χώροι εναλλάσσονται ανάμεσα στο Σικάγο των εργατών και των βιομηχανιών και στο Σικάγο των διανοουμένων. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν η γιατρός Λότι Χέρσελ, ίσως η μοναδική αληθινή φίλη της Βικ Βαρσάβσκι, και ο Μαξ Λόουενταλ. Και οι δύο κουβαλάνε τη βαθιά κουλτούρα των Εβραίων της Βιέννης, που την εγκατέλειψαν για να σωθούν από τη μανία του Χίτλερ. Στο ενδιαμέσο λειτουργεί η Βικ Βαρσάβσκι, που παίζει ενίοτε τον ρόλο συνδετικού κρίκου ανάμεσα σ' αυτά τα δύο κοινωνικά στρώματα.

Κάθε φορά που την διαβάσω, η Παρέτσκι με συναρπάζει. Ίσως γιατί είναι η πιο «Ευρωπαϊά» από τους Αμερικάνους συγγραφείς αστυνομικών μυθιστορημάτων.

Ο θηλυκός αντίποδας του Φίλιπ Μάρλοου

Η Βαρσάβσκι δεν είναι κάποια ερασιτέχνις τύπου Μις Μαρπλ, που ξεδιαλώνει μυστήρια από χόμπι. Είναι επαγγελματίας και μια γυναίκα γεμάτη αντιφάσεις. Επίσης, δεν είναι κάποια πρώην μπατσίνα που αυτονομήθηκε, όπως π.χ. η Κίνσι Μιλόν της Σου Γκράφτον. Σπούδασε Νομικά και ξεκίνησε ως δικηγόρος, διάλεξε όμως το επάγγελμα του ντετέκτιβ επειδή της επιτρέπει να είναι μόνη και ανεξάρτητη. Έχει διαρκώς προβλήματα με την Αστυνομία, είναι λεκτικά επιθετική και απόλυτη, τα βάζει με όλους και με όλα.

«Η Μις Μαρπλ δεν είναι ντετέκτιβ. Είναι η αγγλική εκδοχή της κυρα - Κατίνας» λέει ο Πέτρος Μάρκαρης. Αντίθετα η Βικ Βαρσάβσκι είναι εφάμιλλη όλων των μεγάλων ντετέκτιβ της αστυνομικής λογοτεχνίας. Εδώ η Κάθλιν Τέρνερ που την ενσάρκωσε το 1991 στην ταινία «Ντετέκτιβ με ψηλά τακούνια»

Στη μέση της «Ολικής Αναπηρίας», ο έμπειρος αναγνώστης έχει ήδη καταλάβει ότι η Βικ Βαρσάβσκι είναι ο θηλυκός αντίποδας του Σαμ Σπείντ, του Φίλιπ Μάρλοου ή του Λου Άρτσερ, του ήρωα του Ρος ΜακΝτόναλντ. Ο «αντίποδας» έχει σημασία. Γιατί η Βαρσάβσκι είναι ταυτόχρονα τρυφερή, με έναν ερωτισμό που θα ήθελε πολύ να τον διοχετεύσει και την ανάγκη να έχει γύρω της φίλους που την αγαπούν και την προστατεύουν. Ωστόσο, όλα αυτά τα «γυναικεία» χαρίσματα τα κρύβει επιμελώς και βγάζει προς τα έξω ένα πρόσωπο «αντρογυναίκας». Αυτό ακριβώς είναι το μήνυμα της Σάρας Παρέτσκι: για να επιβιώσουν οι γυναίκες σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία πρέπει εκ των πραγμάτων να αποκτήσουν και να προβάλλουν ορισμένα ανδρικά χαρακτηριστικά, να γίνουν εν μέρει «άνδρες». Πουθενά αλλού αυτή η μορφή της καταπίεσης, δηλαδή ο εξαναγκασμός της γυναίκας να επωμιστεί μια ανδρική περσόνα, αν θέλει να επιβιώσει σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία, δεν φαίνεται τόσο καθαρά όσο στο αστυνομικό μυθιστόρημα. Ίσως επειδή το έγκλημα από τη φύση του οξύνει τα φαινόμενα.

ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΥΣΤΙΑΝΗ

«ΚΡΑΤΩ ΕΝΑ ΦΩΣ ΑΝΑΜΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΗ ΧΑΡΑ»

Το «Σουέλ», το πέμπτο βιβλίο της Ιωάννας Καρυστιάνη, είναι το πιο αισιόδοξο από όλα. «Είχα μια απληστία για συγχώρεση, για ανθρωπιά, όταν το έγραφα», λέει η συγγραφέας. Για κάθε ήρωά της γράφει ένα μικρό βιβλιαράκι και φτιάχνει ένα σκίτσο. «Μ' αρέσει ο λαϊκός κόσμος, είμαι κι εγώ μία από αυτούς». Ακόμη και όταν τρώει με τον πρωθυπουργό; «Κάποια σχόλια που έγιναν γι' αυτό ήταν στα όρια της τρομοκρατήσής μου. Και είμαι πολύ μεγάλη για να τρομοκρατηθώ πια...»

ΑΠΟ ΤΗ ΝΑΤΑΣΑ ΜΠΑΣΤΕΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΝΙΚΟΣ ΚΟΚΚΑΛΙΑΣ

Διευκρινίζει εξ αρχής ότι την ενδιαφέρει κυρίως το «ανθρώπινο τοπίο». «Οι ιστορίες που έχουν να ανταλλάξουν μεταξύ τους οι άνθρωποι είναι το σημαντικό». Ιστορίες όπως αυτές που άκουγε μικρή στα Χανιά από την πολυμελή οικογένειά της, από τους πρόσφυγες παπούδες και γιαγιάδες, από τους γονείς που, παρότι έχουν ξεπεράσει τα 90, κάνουν ακόμα μαγευτικές αφηγήσεις. «Από τη μητέρα μου που, παρόλο που είναι κατάκοιτη, εξακολουθεί να παράγει ακόμα τρομερά ενδιαφέροντες συλλογισμούς.

Καμιά φορά τα βιβλία είναι σαν να τα γράφει με το χέρι της...»

Στο «Σουέλ» χρησιμοποιείτε τη γλώσσα των ναυτικών σαν να έχετε ζήσει πάνω σε πλοίο, πράγμα ιδιαίτερα δύσκολο για γυναίκα...

«Αυτό το "για γυναίκα" το άκουσα από πολλούς. Κάθε βιβλίο υπαγορεύει τη γλώσσα με την οποία πρέπει να γραφτεί – δεν μπορείς να χρησιμοποιήσεις το γλωσσάρι των ταξιτζήδων για να μιλήσεις για ναυτικούς. Έχουν τους δικούς τους κώδικες. Μίλησα με εκατοντάδες ναυτικούς, πήγα στα ναυτικά βιβλιοπωλεία του Πειραιά και διάβασα τα πάντα. Αισθάνομαι ότι είναι, όπως λέει ο καπετάν Αυγουστής στο βιβλίο, "κουμάσια του φευγιού", νομάδες των ωκεανών, μια μικρή ιδιότυπη κοινωνία. Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι για τους ναυτικούς ο συνεκτικός ιστός μεταξύ τους υφαίνεται από τα νήματα της απουσίας, τους δένουν μαζί όλα αυτά που τους λείπουν: το σπίτι, η γυναίκα, το χόμα, τα δέντρα...»

Υπάρχει κάποια έκφραση που μάθατε και σας έμεινε;

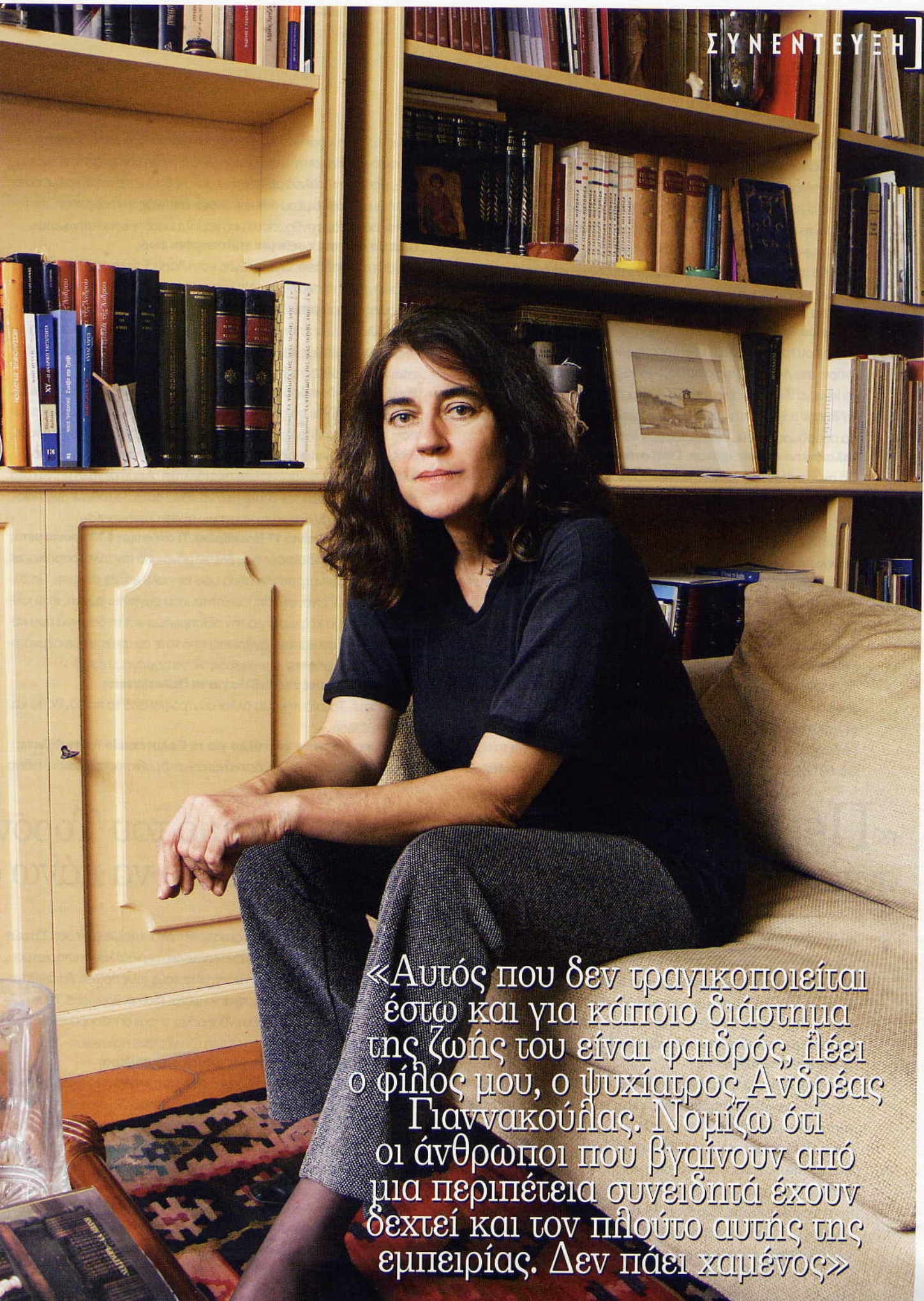
«Πάρα πολλές. Μία που είχα βάλει και στη "Μικρά Αγγλία", το "όποιος

πνίγηκε μετάνωσε", χαρακτηρίζει όλη τη ζωή των ναυτικών. Από το 1977, που άρχισα να μαζεύω υλικό για το "Σουέλ", συγκέντρωσα πολλές σελίδες με φράσεις ναυτικών. Είναι θησαυροφυλάκιο. Το ξεκλειδώνεις και μαθαίνεις χιλιάδες πράγματα που κάνουν σπινθήρα και με άλλα στη ζωή σου. Χαίρομαι ιδιαίτερα για τον μάγειρα, το χαρακτήρα του Γεράσιμου Σιακαντάρη. Αποστήθισα το μενού του "Τιπανικού" το μοιραίο βράδυ, διάβασα τα βιβλία που έχουν οι σχολές τουριστικών επαγγελματιών από τη δεκαετία του 1960 μέχρι τώρα, τα εδεσματολόγια στην εμπορική ναυτιλία. Όλα αυτά επειδή ήθελα να φτιάξω το χαρακτήρα ενός λαϊκού μάγειρα, που πιστεύω ότι έχει και μια θηλυκή πλευρά, μια μητρική πλευρά, διότι ταΐζει το πλήρωμα από τα χέρια του. Αλλά ήθελα, όπως και για τη Λίτσα, να δείξω ότι μια κομμώτρια δεν είναι μόνο τρίχες και ένας μάγειρας δεν είναι μόνο πατάτες. Είναι πολύ περισσότερα πράγματα».

Διάβασα κριτικές για τη Λίτσα, την ηρωίδα που περιμένει χρόνια τον καπετάνιο να ξεμπαρκάρει, σαν άλλη Πηνελόπη...

«Τη Λίτσα μπορεί να τη μισήσουν κάποιες φεμινίστριες – και τότε θα την αγαπήσω ακόμη περισσότερο. Γι' αυτή την τεράστια αναμονή της. Γιατί, η Λίτσα δεν είναι γενναία όταν τολμά να βγάλει τον καθωσπρητισμό από την καθημερινότητά της και να ποζάρει για τον αγαπημένο της σαν Λίτσα-κεφτές και Λίτσα-στιφάδο; Όταν τολμά να πάει κόντρα σε μια εποχή όπου όλοι ξελογιάζονται από το συμφέρον; Εγώ βλέπω γύρω μου τέτοιες γυναίκες. Αν χαίρομαι κάτι στο βιβλίο, είναι ότι προσπάθησα να κοιτάξω στις αληθινές τους διαστάσεις ανθρώπους της καθημερινότητας. Δεν είναι ασφαλές και σωστό να τους προσπερνάς με μια εύκολη διαγραφή, επειδή κάτι στη συμπεριφορά τους σου "μυρίζει" αναχρονισμό ή υποταγή».

«Αυτός που δεν τραγικοποιείται
έστω και για κάποιο διάστημα
της ζωής του είναι φαιδρός, ήξει
ο φίλος μου, ο ψυχίατρος Ανδρέας
Γιαννακούλης. Νομίζω ότι
οι άνθρωποι που βγαίνουν από
μια περιπέτεια συνειδητά έχουν
δεχτεί και τον πλήυτο αυτής της
εμπειρίας. Δεν πάει χαμένος»

Αγαπάτε τους ήρωές σας πολύ, ε; Είστε ο κάθε ήρωας;

«Δεν μπαίνω στο λαϊκό κόσμο σαν επισκέπτρια, αφ' υψηλού, γιατί έτσι έχω μεγαλώσει, είμαι μία από αυτούς. Δεν θέλω να τους αγιοποιήσω, ούτε αυτούς ούτε τον εαυτό μου, τις στραβές μας και τις μικροαθλιότητες μας όλοι τις κάνουμε σε αυτήν τη ζωή. Μπαίνω όσο πιο βαθιά μπορώ στις ζωές τους για να πλάσω πειστικούς χαρακτήρες. Δεν ξεμπερδεύω εύκολα. Για τον μάγειρα είχα γράψει άπειρες συνταγές και φράσεις, για την κομμώτρια το ίδιο, για τους ναυτικούς...»

Μοιάζει με τη μέθοδο του Actor's Studio. Φτιάχνετε τον κόσμο του ήρωα...

«Τώρα που το λέτε, επειδή είχα παρακολουθήσει για 15 μέρες ένα σεμινάριο στο Actor's Studio παλιά, το 1983, όταν ακόμα δεν είχα γράψει κανένα βιβλίο, σκέφτομαι ότι οι παρατηρήσεις των καθηγητών με βοήθησαν πάρα πολύ να ψάξω και να βρω πού είναι οι τρύπες, τα ανοιχτά παραθυράκια στις συμπεριφορές και στις σκέψεις τους.»

Παλιότερα κάνατε σκίτσα. Γιατί σταματήσατε;

«Τα σκίτσα ήταν πρόβα λογοτεχνίας. Επειδή ντρεπόμουν μήπως σπάσω τα μούτρα μου στη συγγραφή, έφτιαξα ιστορίες χωρίς λόγια. Τώρα πια καταφεύγω στα σκίτσα όταν δυσκολεύομαι να πλάσω το φιζίκ ενός χαρακτήρα. Διότι, για να προχωρήσω σε ένα βιβλίο, σημειώνω σε ένα βιβλιαράκι τι είναι ο καθένας. Το υπόβαθρό του, τα ρούχα, τα φαγητά, τους φίλους, τους καημούς του. Μπορεί να μη χρειαστούν όλα, εμένα όμως με βοηθάνε να τον έχω ολοκληρωμένο δίπλα μου, να ανασαίνει. Τους βασικούς μου ήρωες τους σκιτσάρω πάντα.»

Από πού έρχονται οι ιδέες; Τι είναι αυτό που σας κάνει να διαλέξετε τη μία και όχι την άλλη;

«Κυκλοφορώ με ένα μπλοκάκι, σημειώνω αυτά που παρατηρώ, που ακούω και μετά κάθομαι και γράφω φράσεις. Τις μέρες που δεν γράφω μυθιστόρημα, επειδή είμαι εργασιομανής και φοβερά ανασφαλής ότι δεν ξέρω πράγματα, κάθομαι και γράφω 50 φράσεις για τα σύννεφα, 50 βρισιές στο γήπεδο, 50 αφιερώσεις πίσω από καρτ ποστάλ. Από

μιλάει για την ανθρώπινη περιπέτεια και καμιά φορά, σαν αντίδραση σε αυτό που συμβαίνει στην εποχή του – τώρα δηλαδή που είναι must η επιτυχία–, η επίπονη δουλειά μας είναι να ασχοληθούμε περισσότερο με αυτό που δεν αστράφτει μέσα στις κοινωνικές επιταγές: την παραίτηση, την ήττα, τον πόνο, τους ανθρώπους από χαμηλά εισοδηματικά στρώματα.»

Πώς θα ορίζατε εσείς μια επιτυχημένη ζωή;

«Είναι η προσπάθεια, όπως το λέει και η Λίτσα Τσίχλη στο βιβλίο, να μη με ξελογιάσει το συμφέρον. Να μπορώ να κοιτάζω στα μάτια κάποιους ανθρώπους που εκτιμώ και περιμένω την αποδοχή τους, να έχω τις χαρές, αλλά να μην αποφεύγω και τις δύσκολες καταστάσεις, διότι πιστεύω ότι αυτές μας φέρνουν πραγματικά κοντά με τους άλλους. Δεν επιζητήσα ποτέ μου ούτε τον πλούτο ούτε τη δόξα...»

Πολλοί συνοδοιπόροι σας χρησιμοποίησαν κάποιες εμπειρίες...

«Να εξαργυρώσω ποιες εμπειρίες; Ήμουν μία από τους πολλούς και πάει, τελείωσε. Μπορεί να είχαν αυτή τη βαθιά επιθυμία στη ζωή τους, να έχουν πολιτική σταδιοδρομία. Εγώ δεν ήθελα ποτέ να γίνω πολιτικός. Και θα ήμουν και εντελώς ακατάλληλη. Αφού μεγάλη μήκα στα βιβλία και έσπρωξα τον εαυτό μου να κάνει αυτό που ήθελε από παιδί, δεν έχω κανένα λόγο να το κουνήσω από τη λογοτεχνία.»

Την Παρασκευή είναι 17 Νοεμβρίου. Τι σκέφτεστε 33 χρόνια μετά;

«Για κάποιους από αυτούς που βλέπω μόνο από την τηλεόραση και τις εφημερίδες έχω κρατήσει μέσα μου τις πολύ καλές στιγμές. Για άλλους, που δεν είναι στη δημοσιότητα, που συναντώ συχνά, έχω χίλιους λόγους να χαίρομαι για την αξιοπρέπεια και τη δουλειά που κάνουν. Βλέπω ότι κάποιοι άνθρωποι από τότε συνεχίζουν με σεμνότητα και μακριά από την κεντρική σκηνή να παράγουν έργο.»

Θα γράφατε ποτέ ένα βιβλίο για το Πολυτεχνείο;

«Όχι, ποτέ. Το έχουν κάνει άλλοι σύντροφοι από τα παλιά, θα το κάνουν κι άλλοι.»

Δεν έχετε να πείτε κάτι άλλο για το Πολυτεχνείο ή δεν θέλετε;

«Ούτε το ένα ούτε το άλλο. Δεν κάνω πολιτικό μυθιστόρημα και στα βιβλία

«Πέρυσι τον Ιούνιο, στο αεροδρόμιο του Τορόντο, ανέκριναν επί 45 λεπτά, ρωτώντας με τι πάω να κάνω στο

αυτά, μετά, κάποια αντέχουν σε μια δεύτερη και τρίτη ανάγνωση, κάποια είναι για το σκουπιδοτενεκέ και οδηγούμαι, βήμα-βήμα, στον πυρήνα της ιστορίας. Η ώρα όπου έρχεται η κεντρική ιδέα δεν είναι εν αιθρία, αλλά τα θέματα που με απασχολούν είναι αυτά που απασχολούν τους πάντες: ο έρωτας, ο θάνατος, η επιστροφή του ξένου.»

Υπάρχει μια κόκκινη κλωστή που συνδέει τα 5 βιβλία σας και το σενάριο για τις «Νύφες»;

«Κατά κάποιον τρόπο, σε επόμενα βιβλία επανέρχεται για να συμπληρωθεί ή να φωτίσει, διαφορετικά, πράγματα που έχει διαπραγματευτεί σε προηγούμενα βιβλία. Στο "Σουέλ" υπάρχει μια πιο διεισδυτική και λεπτομερής αναφορά στο γήρας. Έχω βασικούς ήρωες κάποιων ηλικίας. Το γήρας, κατά μία έννοια, σου μαθαίνει τη νεότητα. Διότι, όταν γράφεις για ένα τέλος που δεν αργεί πια, αυτό φωτίζει και όλη τη νεότητα, καταυγάζει την προηγούμενη ζωή. Ένα άλλο κοινό στοιχείο είναι ότι επιμένω σε καθημερινούς ήρωες, απλούς ανθρώπους. Δεν μ' ενδιαφέρει να γράφω για τον κόσμο των σημερινών επιτυχημένων. Δουλειά του συγγραφέα είναι να

που έχω γράψει οι αναφορές οι πολιτικές είναι κυρίως έμμεσες. Σαφώς ανασαίνουν σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον οι ιστορίες μου, υπάρχει πάντα μια κοινωνική βάση! αυτούς τους ήρωες. Αν αισθάνομαι ότι μπορώ να κάνω κάτι, είναι να ψάξω τους ανθρώπους. Τους πολλούς. Πώς δουλεύουν, τι τους ενθαρρύνει, τι τους αποθαρρύνει στη ζωή. Αυτό θα έπρεπε να είναι και η πρώτη ύλη για τους πολιτικούς.»

Πολιτικά πώς θα ορίζατε τον εαυτό σας σήμερα;

«Έχω περάσει από την Αριστερά, παραμένω στην Αριστερά και είμαι αμετακίνητη. Από 16 ετών. Τώρα πια επιτρέπω ή επιβάλλω στον εαυτό μου να έχει μια κριτική ματιά προς τα πάντα και προς τον ίδιο το χώρο που ιδεολογικά με εκφράζει. Κάτι που δεν είχα στα νιάτα μου και δεν το είχαμε πολλά παιδιά τότε, τις εποχές της υπέροχης συλλογικότητας και του τεράστιου ενθουσιασμού. Τώρα νιώθω πιο συνειδητή και πιο κριτική.»

Εκφραστήκατε δημόσια για τη Πουγκοσλαβία, τον Οτσαλάν. Προτιμάτε να εκφράζεστε περισσότερο για τη διεθνή συγκυρία;

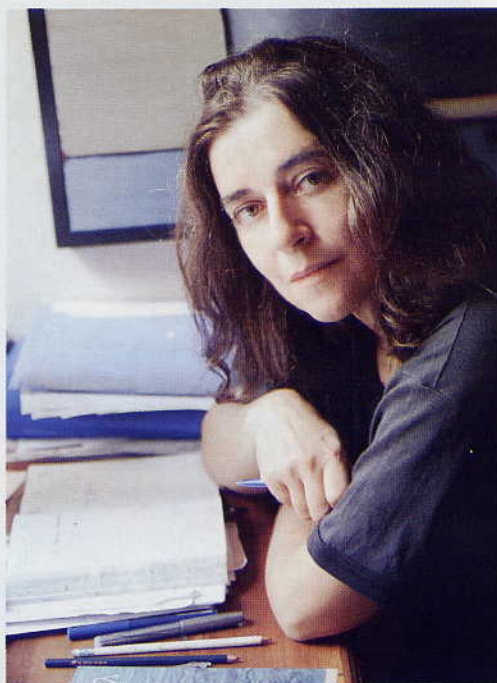
«Είναι πολλά που με απασχολούν εδώ στον τόπο μου. Τα θέματα των συ-

ναξιούκων, της παιδείας, της υγείας, της ανεργίας. Αλλά δεν κατεβαίνω εύκολα στο δρόμο. Κατεβαίνω για τον πόλεμο, για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που νομίζω πως στην εποχή μας έχουν πάει περίπατο. Ο χαφίης του παρελθόντος είναι γραφική φιγούρα σ' αυτό το όργιο παρακολούθησης που ισχύει σε όλο τον κόσμο. Πέρυσι, Ιούνιο του 2005, ταξιδεύω από το Τορόντο για το Λος Άντζελες με αμερικανική εταιρεία. Η πτήση καθυστέρησε 45 λεπτά για την αφεντιά μου. Οι αμερικανικές αρχές ασφαλείας, όχι οι канаδικές, στο Τορόντο με πέρασαν γενεές 14: τι πάω να κάνω στο Λος Άντζελες, πόσες φορές έχω πάει στην Αμερική, ποιους έχω συναντήσει, τι προθέσεις έχω, την ίριδα, τα δακτυλικά αποτυπώματα. Όταν επιτέλους μπήκα στο αεροπλάνο, οι συνεπιβάτες μου με κοίταζαν με τρομερή καχυποψία. Ούτε στην "Αλ Κάλιντα" να ήμουν...»

Ποια θα θεωρούσατε αριστερή πράξη σήμερα;

«Γιατί να μην κατέβουν στους δρόμους και οι δεξιοί και οι κεντρώοι; Ο πόλεμος, το περιβάλλον μάς αφορούν όλους. Την Αριστερά θα την ήθελα σε μερικά πράγματα πιο ανατρεπτική και πιο ουσιαστική. Πολλά από αυτά που συμβαίνουν, τα προβλήματα που ταλανίζουν το χώρο, είναι και με ευθύνη της Αριστεράς».

Υπήρξατε, μαζί με τον σύζυγό σας Παντελή Βούλγαρη, ομοτράπεζοι του πρωθυπουργού και δεχτήκατε έντονη κριτική γι' αυτό...

τον άλλο. Ξεσπάμε έτσι. Δεν υπάρχει υπομονή να ζυγίσουμε τα πράγματα και να μη διώξουμε από τη ζωή μας μερικούς ανθρώπους».

Αν υπάρχει έννοια συμφιλίωσης, διάβασα κάπου, πιο πολύ αυτή μπορεί να συμβολίζεται από τη δική σας ήρεμη παρουσία, παρά εκείνων που την κραύγασαν.

«Καμιά φορά χρειάζεται η κραυγή σε κάποια θέματα που έχουν βάψει στο αίμα έναν ολόκληρο χώρο. Πιστεύω ότι η ιστορία γράφεται με πολύ υλικό – και με κατάρτες, και με φωνές. Είναι χρήσιμο υλικό που δεν πρέπει να το αποφεύγουμε. Εγώ δεν μπορώ να καθίσω να γράψω πολιτικό μυθιστόρημα για να μιλήσω γι' αυτή την έχθρα που ταλαιπώρησε την πατρίδα μου. Ο άντρας μου ετοιμάζεται να κάνει ταινία για τον Εμφύλιο τώρα. Ελπίζω να τα καταφέρει, γιατί είναι κάτι πολύ δύσκολο και σκληρό. Είναι αποφασισμένος να πάρει το κόστος της διατύπωσης κάποιων σκέψεων. Στην οικογένειά του είχε και από τις δύο πλευρές βιώματα, υπήρχαν θύματα και από τη μία πλευρά και από την άλλη».

Σε αντίθεση με άλλα βιβλία σας, το «Σουέλ» έχει happy end. Τι σημαίνει αυτό;

«Μια πολύ βαθιά προσωπική μου ανάγκη. Πιστεύω ότι κάθε βιβλίο είναι αντίδραση προς αυτό που ζεις σε μια συγκεκριμένη περίοδο της ζωής σου. Και λίγο αντίδραση σε προηγούμενα βιβλία. Εδώ ήθελα να βάλω απαλοσύνη στην τραγωδία των ανολοκλήρωτων σχέσεων: του πατέρα με τον γιο, του Αυγουστή με τη Λίτσα κ.λπ. Βέβαια, στη λογοτεχνία είναι πολύ θεαματικά, πολύ γοητευτικά τα πτώματα, τα αίματα, η συνδρομή της βίας. Αλλά εγώ ήθελα να διερευνήσω τη δυνατότητα να πετύχω κορυφώσεις στις

ζωές των ανθρώπων αυτών, επανασυγκολλήσεις, να λύσω χρόνιες εκκρεμότητες με ένα διαφορετικό τρόπο. Το είχα η ίδια ανάγκη. Μπορεί και να μπουχτίσα μέσα μου αυτή την αφηνιασμένη θλίψη που είχα στα προηγούμενα βιβλία. Ήθελα αυτή την αύρα της καλοσύνης, μια κατάφαση στη ζωή, να κάνω μια χειρονομία φιλική προς τα γηρατιά και το θάνατο».

Μήπως ντρεπόμαστε για τη χαρά;

«Την έχω ανάγκη, όπως όλοι. Πιστεύω ότι η τρυφερότητα, η αγάπη, η χαρά είναι ένας επιφανής επισκέπτης που όλοι λαχταρούμε να μας χτυπήσει την πόρτα. Αλλά, για να μας συμβεί αυτό, πρέπει να έχουμε κρατήσει ένα φως αναμμένο. Γιατί αλλιώς θα προσπεράσει τα σκοτάδια μας και θα φύγει. Και μέσα μας πρέπει να προετοιμαστούμε, να κάνουμε δουλειά, δεν προκύπτει ξαφνικά σαν κεραυνός. Αυτός που δεν τραγικοποιείται έστω και για κάποιο διάστημα της ζωής του είναι φαιδρός, λέει ο φίλος μου, ο ψυχίατρος Ανδρέας Παννακούλας. Νομίζω ότι οι άνθρωποι που βγαίνουν από μια περιπέτεια συνειδητά έχουν δεχτεί και τον πλούτο αυτής της εμπειρίας. Δεν πάει χαμένος».

οι αμερικανικές αρχές ασφαλείας με Λος Άντζελες και ποιους θα συναντήσω»

«Έχω να τον δω δύο χρόνια τον πρωθυπουργό. Αισθάνομαι ότι έχω υποστεί αβάσιμα δημοσιεύματα, ανάκριση και ιερά εξέταση για το θέμα. Το βρίσκω αναχρονιστικό, αρτηριοσκληρωτικό και μισαλλόδοξο και για τον κύριο Καραμανλή και για μένα. Εγώ δεν θέλω να μετέχω στο πολιτικό σκηνικό. Τα τελευταία χρόνια είχα προτάσεις σχεδόν από όλα τα κόμματα, αλλά δεν το κουνάω από τη λογοτεχνία. Αν υπάρχουν κάποιοι σήμερα στην εποχή μας που ενδιαφέρονται για ένα κλίμα ζοφερό, εμφυλίου, προσφέρουν πολύ κακές υπηρεσίες στον τόπο. Και εν πάση περιπτώσει δεν έχω ανάγκη από κηδεμόνα. Κάποια σχόλια που έγιναν ήταν στα όρια της τρομοκρατίας μου. Και είμαι πολύ μεγάλη για να τρομοκρατηθώ πια».

Η συμφιλίωση είναι ένα θέμα που συναντάμε σε όλα τα βιβλία σας...

«Η έννοια της συγγνώμης με απασχολεί πολύ. Η ουσιαστική συγγνώμη είναι μια πράξη συνθλιπτική γι' αυτόν που τη ζητάει. Γιατί πρέπει να συμβεί όταν έχει συνειδητοποιήσει όλο το μέγεθος της βλάβης που έχει επιφέρει σε έναν άλλο άνθρωπο. Στην καθημερινότητα που είναι μίζερη και εξουθενωτική καταφεύγουμε πολύ εύκολα στο να ενοχοποιούμε ο ένας

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ...

Μπεστ σέλερ γένους θηλυκού

Της KITTY ΞΕΝΑΚΗ

Το Νέο Ελληνικό Λεξικό του Εμμανουήλ Κριαρά ορίζει τα αποθιμένα ως «καταπιεσμένες ιδέες και επιθυμίες που εξωτερικεύονται συνήθως με άδικο και καταπιεστικό τρόπο». Συνήθως, όμως. Γιατί, καμιά φορά, εξωτερικεύονται και με δημιουργικό τρόπο. Και τότε η γυναικεία πένα πλάθει μυθιστορήματα που αποπνέουν λίγο παράπονο, λίγο θυμό, λίγη πικρία αλλά και πολλή τρυφερότητα. Γεμάτα χιούμορ. Ίσως όχι ιδιαίτερα βαθυστόχαστα αλλά αρκετά ελκυστικά.

Βιβλία που χαρακτηρίζονται «γυναικεία». Που είναι γραμμένα από και για γυναίκες. Θεωρητικά τουλάχιστον. Γιατί μπορούν να προσφέρουν σε κάθε εκπρόσωπο του «ασθενούς φύλου» τη δυνατότητα να ταυτιστεί με την ηρώιδα, ή κάποια από τις ηρωίδες μία δυνατότητα διαφυγής, ίσως και έμμεσης ψυχοθεραπείας προσφέρει όμως και σε κάθε άνδρα μία ευκαιρία να λύσει το μεγάλο μυστήριο που ακούει στο όνομα «σύγχρονη γυναίκα». Μάλλον αυτός είναι και ο λόγος που γνωρίζουν τόσο μεγάλη επιτυχία.

«Το να είσαι γυναίκα», διαμαρτύρεται η Μπρίτζετ, «είναι χειρότερο από το να είσαι αγρότης έχεις ένα σωρό θερισμούς και ψεκασμούς να κάνεις: γάμπες για κερι, μασχάλες για ξυράφι, φρύδια για βγάλσιμο, φτέρνες για τρίψιμο, δέρμα για απολέπιση και ενυδάτωση, μπιμπίκια για καθάρισμα, ρίζες για βαφή, βλεφαρίδες για βάψιμο, νύχια για λιμάρισμα, κυτταρίτιδα για μασάζ, κοιλιακούς για άσκηση. Και όλη αυτή η επιχείρηση θέλει τέτοιο συντονισμό, που

λίγες μέρες να την παραμελήσεις πάει όλη στράφι». Η Μπρίτζετ είναι μία εργαζόμενη γυναίκα που διανύει την τρίτη δεκαετία της ζωής της. Και ξεκινά τη λογοτεχνική της πορεία παραθέτοντας μία σειρά αποφάσεων, με αφορμή την έλευση του νέου έτους. Αριστερά, ο κατάλογος με τα «δεν πρέπει». Δεξιά, ο κατάλογος με τα «πρέπει». Αριστερά, «δεν πρέπει να μου τη δίνει που δεν έχω γκόμενο, αλλά να αποκτήσω εσωτερική συγκρότηση και εκτόπισμα και συνείδηση μιας γυναίκας με ουσία, ολοκληρωμένης χωρίς άντρα, πράγμα που είναι ο καλύτερος τρόπος για ν' αποκτήσεις γκόμενο». Δεξιά, «πρέπει να δημιουργήσω λειτουργική σχέση με υπεύθυνο ενήλικα». Α, και «να τρώω περισσότερα όσπρια».

Δεν το φανταζόταν!

Δημιούργημα της Βρετανίδας συγγραφέως Έλεν Φίλντινγκ, πρωταγωνίστρια του βιβλίου «Μπρος γκρεμός και πίσω... ράφι», η Μπρίτζετ Τζόουνς έχει κάνει μέχρι σήμερα εκατομμύρια γυναίκες σε ολόκληρο τον κόσμο να αναφωνήσουν: «Μα, είναι σαν εμένα!». Όχι ότι θέλησε ποτέ η Φίλντινγκ να μεταμορφωθεί σε εκπρόσωπο ολόκληρου του γυναικείου πληθυσμού. Ποτέ δεν είχε φανταστεί, άλλωστε, ότι το βιβλίο της θα είχε τέτοιο αντίκτυπο. Απλά, για κάποιο περίεργο λόγο, η ζωή της Μπρίτζετ, με τις αναποδιές, τα ευτράπελα και τη μανιώδη αναζήτηση ενός άνδρα απαλλαγμένου από «συναισθηματικά μπαρμπούτσαλα» («επιδημία που εξαπλώνεται ραγδαία σε άνδρες πάνω από τα 30») ηχεί αλλόκοτα οικεία. Είναι η ζωή ενός ανθρώπου που ταλαντεύεται μεταξύ της περίφημης «γυναικείας χειραφέτησης» και της ανεξαρτησίας που αυτή συνεπάγεται και της κοριτσίστικης επιθυμίας να αρέσει, να γοητεύει και να ικανοποιεί κάθε επιθυμία κάθε άνδρα. Κάθε; Ναι, κάθε. Διότι η Μπρίτζετ είναι το ελαφρώς κακομαθημένο, λίγο αφελές, κάπως επιφανειακό, αλλά παρά ταύτα χαριτωμένο προϊόν μιας γενιάς που υποτίθεται ότι πρέπει να τα έχει όλα είτε τα θέλει είτε όχι. Καταπιέζεται όμως, φοβάται «μην πεθάνει μόνη και έρημη και με φάνε τα τσοπανόσκυλα», βαρέθηκε και να ακούει τους «καλοπαντρεμένους» φίλους της και την οικογένειά της να της υπενθυμίζουν «το αγωνιώδες τικ-τακ» που κάνει το βιολογικό της ρολόι... Εν ολίγοις, μία «νέα γυναίκα, μόνη, ψάχνει». Και προβληματίζεται, όχι βέβαια για το μέλλον της ανθρωπότητας, αποκλειστικά για το δικό της.

Αν και, εδώ που τα λέμε, δεν είναι και τόσο μόνη. Οι «μόνες γυναίκες», στην εποχή μας, είναι τόσο πολλές που φτιάχνουν από... μόνες τους μία ξεχωριστή κατηγορία βιβλίων στο ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο «Amazon. com». Κάποια από αυτά ανήκουν

στα λεγόμενα και αμφιλεγόμενα «βιβλία αυτοβοήθειας» (όπως το «Άντρες από τον Άρη, Γυναίκες από την Αφροδίτη», το «Γυναίκες που αγαπούν πάρα πολύ» ή το «Κάθε γυναίκα μία Θεά», που μελετά η Μπρίτζετ Τζόουνς). Πολλά είναι αμιγώς μυθιστορηματικά. Ελάχιστα μπορούν να διεκδικήσουν τον τίτλο του «φιλοσοφικού πονήματος». Όλα, πάντως, έχουν τίτλους που παραπέμπουν κατευθείαν στο θέμα. Ένα παράδειγμα; «Μα, πού πήγαν όλοι οι άντρες;».

Το γνωστό βιβλίο της Τέρι Μακμίλαν, που έχει μεταφερθεί και στον κινηματογράφο με πρωταγωνίστριες διάσημες ηθοποιούς όπως η Γουίτι Χιούστον και η Άντζελα Μπάσετ, βρίσκεται, ενάμιση χρόνο μετά την πρώτη του έκδοση στη χώρα μας, στις πρώτες θέσεις των πωλήσεων. Μία ματιά στο οπισθόφυλλο: «Τέσσερις φίλες περιμένουν να γνωρίσουν τον άνδρα που θα τις συναρπάσει. Μόνο που, στην εποχή μας, μία φυσιολογική ερωτική σχέση είναι δυσεύρετη. Έτσι, αντιμετωπίζουν το φαινόμενο της "λειψανδρίας" με χιούμορ που τσακίζει κόκαλα και με μοναδικό στήριγμα τη φιλία τους». Το πρόβλημα ακούγεται γνώριμο; Αγγίζει σίγουρα κάποιες ευαίσθητες χορδές. Και αυτό είναι που κάνει την Σαβάνα, την Μπερναντίν, την Ρόμπιν και την Γκλόρια τόσο άμεσες και το βιβλίο τόσο επιτυχημένο.

Το ίδιο ισχύει και για το τελευταίο δημιούργημα της Ντέμπορα Γκάρισον: «Τα εργαζόμενα κορίτσια βγαίνουν πάντα χαμένα(;))». Η αποσπασματική ιστορία μιας νέας γυναίκας που προσπαθεί να καταλάβει καλύτερα τον εαυτό της. Και τον κόσμο. Μία σειρά από ποιήματα μικρές, αλληλένδετες ιστορίες που προβάλλουν τα αιώνια διλήμματα των γυναικών. Τα όνειρα. Τις ανησυχίες. Τα προβλήματα. Τις απογοητεύσεις. Η ηρωίδα δεν είναι τυπικά μόνη. Αυτό δεν εμπόδισε όμως χιλιάδες γυναίκες να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους σε αυτήν κάνοντας το βιβλίο της Γκάρισον να σπάσει ρεκόρ πωλήσεων στην Αμερική.

«Μπρος γκρεμός και πίσω... ράφι», «Μα, πού πήγαν όλοι οι άνδρες», «Τα εργαζόμενα κορίτσια βγαίνουν πάντα χαμένα(;))»... ας προσθέσουμε ένα ακόμα γνώριμο τίτλο: «Ο Ιούδας φιλούσε υπέροχα». Της Μάιρας Παπαθανασοπούλου. Ένα βιβλίο που σύμφωνα με το περιοδικό «Διαβάζω», και με βάση τα στοιχεία που του παραχώρησαν 30 βιβλιοπώλες από όλη την Ελλάδα, βρίσκεται σταθερά στην κορυφή των πωλήσεων τους τελευταίους οκτώ μήνες. Ένα μικρό απόσπασμα από τον πρόλογο εξηγεί, ίσως, τους λόγους: «Ενωθήκαμε πριν από δεκαεπτά χρόνια με τα ιερά δεσμά του γάμου. Για μένα ήταν πράγματι ιερά. Για εκείνον ήταν πράγματι δεσμά. Κάθε φορά που τσακωνόμασταν, μου το υπενθύμιζε με την εξής φράση:

"Μακάρι να μου κοβόταν σύρριζα". Έτσι ξεκινά η λογοτεχνική ζωή της Ελένης. Με συσσωρευμένα απωθημένα δεκαεπτά χρόνων. Που αρχίζουν να εξωτερικεύονται από τη στιγμή που επέρχεται ο επί σειρά ετών αναμενόμενος χωρισμός. Και ιδίως από τη στιγμή που εμφανίζεται ο Νικήτας: «Θέλησες να τον πληγώσεις γιατί βρέθηκες σε θέση ισχύος για μια φορά στη ζωή σου κι είπες να δοκιμάσεις πώς είναι να τσιτσιρίζεις έναν ερωτευμένο. Απωθημένα δεκαεπτά χρόνων είναι αυτά. Είπες να νιώσεις τη δύναμη του θύτη όταν ανακάλυψες ότι έπεσε θύμα σου. Και στη βάρεσε η αδυναμία του».

Με καφέ και κουβέντα

«Τελικά τα καλύτερα μυθιστορήματα τα υπαγορεύει η ίδια η ζωή», μονολογεί σε κάποιο σημείο του βιβλίου το «θύμα» του «Ιούδα». Η Ελένη, που ξεκινά ως θύμα για να μεταμορφωθεί σε παρ' ολίγον θύτη και να καταλήξει... ελεύθερη. Η ιστορία της είναι συγχρόνως φανταστική και πραγματική. Φανταστική ως αποκύημα της φαντασίας της συγγραφέως. Πραγματική ως ιστορία που έχει άμεση σχέση με τη γυναικεία πραγματικότητα. Όπως αυτές που αφηγούνται μεταξύ τους καθημερινά δεκάδες γυναίκες. Παρόμοιες με αυτές που αφηγούνται. «Έτσι, για καφέ και κουβέντα» οι έξι πρωταγωνίστριες του ομώνυμου βιβλίου της Κατερίνας Τσεμπερλίδου.

Ίσως ο συσχετισμός να μοιάζει λίγο βεβιασμένος. Δεν πρόκειται για κάποια προσπάθεια «ομαδοποίησης» βιβλίων με διαφορετικό θέμα και διαφορετικό στόχο. Πρόκειται απλά για ενδεικτικά παραδείγματα μιας υποβόσκουσας έστω λογοτεχνικής τάσης. «Και ποια είναι αυτή», μπορεί να αντιδράσει κανείς, «να αποτυπώνει ο καθένας τα απωθημένα του στο χαρτί;». Μα αυτό κάνουν, τρόπον τινά, εδώ και αιώνες μάλιστα, εκατοντάδες λογοτέχνες σε ολόκληρο τον κόσμο. Άλλοι βέβαια με περισσότερες και άλλοι με λιγότερες αξιώσεις... Δεν είναι προϊόν αυτολύπησης ούτε τρόπος εκτόνωσης. Είναι μία απόπειρα επικοινωνίας με την αρχετυπική ψυχή του ανθρώπου. Εν προκειμένω, της γυναίκας. Της σύγχρονης γυναίκας που προσπαθεί να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα, να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων, της εποχής, των γεγονότων και του εαυτού της. Για να καταλήξει στο εξής συμπέρασμα: «Το μόνο πράγμα που χρειάζεται μία γυναίκα στις μέρες μας είναι ο εαυτός της. Ζήτη». Υπογραφή, Μπρίτζετ Τζόουνς.

ΤΑ ΝΕΑ , 29/10/1999

Πηνελόπη Σ. Δέλτα:

Ευαίσθητη και δημιουργική έως τη σιωπή του θανάτου

Του Αλ. Π. Ζάννα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ 20ος ΑΙΩΝΑΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Οι άνθρωποι που σημάδεψαν την κοινωνική και πνευματική ζωή του αιώνα που φεύγει, όπως τους σκιαγραφούν ειδικοί συνεργάτες των «ΝΕΩΝ»

Για τους περισσότερους, η Πηνελόπη Δέλτα είναι ένα μυθικό πρόσωπο, που γνωρίσαμε στα παιδικά μας χρόνια μέσα από τα βιβλία της. Βιβλία γραμμένα σε μία εποχή όπου ο δημοτικισμός ισοδυναμούσε με κοινωνική επανάσταση, επανεκδίδονται συνεχώς, ανεξάρτητα από τους χαρακτηρισμούς, εθνικιστικά, πατριδοκαπηλικά ή απλά πατριωτικά, που τους αποδόθηκαν σε διάφορες εποχές.

Γεννημένη στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου το 1874, ήταν το τρίτο παιδί του Εμμανουήλ Μπενάκη και της Βιργινίας Χωρέμη. Μεγαλύτερα αδέρφια της: η Αλεξάνδρα και ο Αντώνης, ο γνωστός Τρελαντώνης του ομώνυμου βιβλίου της. Μετά τη γέννηση της Πηνελόπης ακολούθησαν άλλα τρία παιδιά, ο Κωνσταντίνος (που πέθανε σε ηλικία 2 χρόνων), ο Αλέξανδρος και η Αργίνη. Η Πηνελόπη ήταν από μικρή πολύ ευαίσθητη, πράγμα που δυσκόλευσε την προσαρμογή της στις αυστηρές

αρχές ανατροφής της οικογένειας Μπενάκη. Οι ευαισθησίες αυτές μας αποκαλύπτονται με τα αυτοβιογραφικά κείμενά της, που άρχισαν να εκδίδονται από το τέλος της δεκαετίας του 1970.

Γύρω από το στενό οικογενειακό κύκλο της οικογένειας Μπενάκη, βρίσκεται ο πλατύτερος κύκλος της ελληνικής παροικίας της Αλεξάνδρειας. Είναι η πιο πλούσια, κλειστή και εκλεκτή ξένη παροικία της πόλης, μιας πόλης που παραμένει η πιο ελληνική της Μέσης Ανατολής, αλλά και με έντονα κοσμοπολίτικα χαρακτηριστικά.

Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον του παροικιακού Ελληνισμού, που το περιέγραψε και ανέλυσε καίρια ο Στρατής Τσίρκας στη μελέτη του για τον Καβάφη, οι κοινωνικές σχέσεις της οικογένειας καθορίζονται από τις συγγενικές διασυνδέσεις και από τις εμπορικές επαφές του πατέρα Εμμανουήλ Μπενάκη. Αυτές θα καθορίσουν αργότερα και τα συνοικέσια, που σκοπεύουν στη διατήρηση της εμπορικής δύναμης. Οι

εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνται κυρίως με την Αγγλία. Οι οικονομικές αυτές σχέσεις θα προσδιορίσουν και τον ιδεολογικό προσανατολισμό: ο Μπενάκης εντάσσεται στην Τρικούπική και τη Βενιζελική παράδοση. Συμμετέχει μ' αυτό τον τρόπο στη «νίκη της αστικής τάξης» και, ύστερα από την επανάσταση στο Γουδί, στην προσπάθειά της για τη «διοργάνωση ενός συγχρόνου κράτους κατά τα πρότυπα της φιλελεύθερης δύσης», όπως αναφέρει ο ιστορικός Νίκος Σβορώνος. Ο Εμμανουήλ Μπενάκης θα εγκατασταθεί στην Αθήνα και το 1910 θα γίνει υπουργός του νεοσύστατου υπουργείου Εθνικής Οικονομίας στην Κυβέρνηση Βενιζέλου.

Στα 17 της χρόνια, η Πηνελόπη Μπενάκη κάνει την είσοδό της στην κοσμική ζωή της Αλεξάνδρειας. Πίσω από την επιφανειακά ανέμελη αυτή ζωή υπάρχει πάντα η σκέψη των γονιών της για τον γάμο. Γάμος, όμως, που θα είναι αποφασισμένος από αυτούς και που θα εξυπηρετεί την επιχειρηματική δραστηριότητα του πατέρα. Έτσι προκύπτει ο γάμος με τον Στέφανο Δέλτα.

Μπορεί ο γάμος αυτός να μην ξέφυγε από τους καθιερωμένους οικογενειακούς προσχεδιασμούς, ο Στέφανος Δέλτα, ωστόσο, με τη φαναριώτικη καταγωγή, έφερνε μαζί του μια πλούσια πνευματική παράδοση, που έπαιξε βασικό ρόλο στην εξέλιξη της Πηνελόπης Δέλτα. Έγραφε ο ίδιος στη δημοτική και έτσι δεν του ήταν άγνωστος

ο κύκλος των πρώτων δημοτικιστών, με τους οποίους θα συνδεθεί από το 1905 και η γυναίκα του: Πέτρος Βλαστός, Κωστής Παλαμάς, Γιάννης Βλαχογιάννης, Αργύρης Εφταλιώτης κ.ά.

Το 1905 βρίσκει την οικογένεια Δέλτα στην Αλεξάνδρεια, όπου ο Στέφανος εργάζεται στις επιχειρήσεις του πεθερού του. Η χρονιά αυτή είναι ένας καθοριστικός σταθμός στη ζωή της Δέλτα. Τον Φεβρουάριο μετατίθεται εκεί ως υποπρόξενος ο Ίωνα Δραγούμης. Η Πηνελόπη Δέλτα γνωρίζεται μαζί του όταν εκείνη είναι 31 ετών και εκείνος 26. Εκείνος πρώτα, εκείνη λίγο αργότερα ανακαλύπτουν πως αυτό που τους συνδέει δεν είναι μια απλή φιλική σχέση. Και φουντώνει μεταξύ τους ένας έρωτας, που μάταια προσπαθούν να τον σβήσουν με τον χρόνο και την απόσταση που τους χωρίζει: εκείνη στην Αλεξάνδρεια και αργότερα στη Γερμανία κυρίως· εκείνος στο Δεδέαγατς (Αλεξανδρούπολη) και αργότερα στην Πόλη. Θα συναντηθούν, όμως, στην Κηφισιά. Εκεί μπροστά στο ανέφικτο η Πηνελόπη θα κάνει δύο διαδοχικές απόπειρες αυτοκτονίας. Από τότε, ο θάνατος θα τους ακολουθεί σε κάθε τους βήμα. Η Δέλτα δεν μπορεί, δεν θέλει να κρύψει τον έρωτά της, τον ομολογεί στον άνδρα της

διότι θέλει να είναι ειλικρινής. Ελπίζει πως θα αποκτήσει κάποτε την ελευθερία της. Όμως σκοντάφτει πάντα στους οικογενειακούς φραγμούς, αλλά και στη δικιά της αίσθηση του καθήκοντος απέναντι στον άνδρα της και τα παιδιά της.

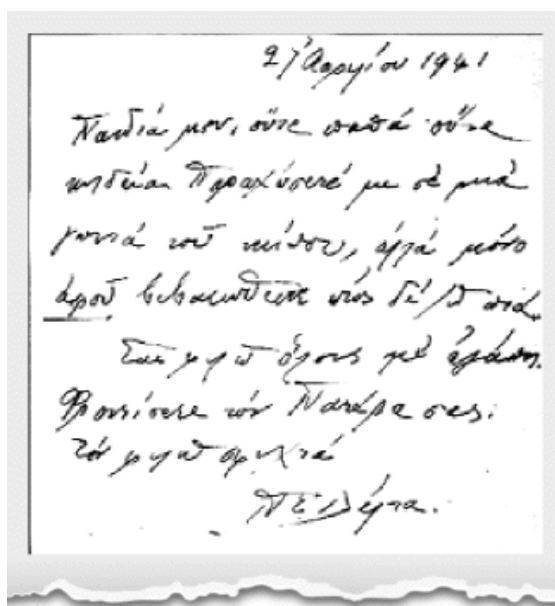

Οικογενειακή φωτογραφία της οικογένειας Δέλτα στη Φρανκφούρτη γύρω στα 1909

Η πλατωνική αυτή σχέση της Πηνελόπης Δέλτα με τον Ίωνα Δραγούμη τελειώνει στα 1912, όταν αυτός συνδέεται με τη Μαρίκα Κοτοπούλη. Από τότε, η Πηνελόπη Δέλτα θα φορέσει μαύρα ρούχα ως το τέλος της ζωής της. Το πάθος της, όμως, για τον Δραγούμη μένει άσβεστο και την συνοδεύει μέχρι τον θάνατό της: οι δύο χιλιάδες και πλέον χειρόγραφες σελίδες της περιγραφής της σχέσης αυτής είναι χαρακτηριστικές.

Όπως είδαμε παραπάνω, ο Στέφανος Δέλτα ήταν ένας μορφωμένος άνθρωπος και έδωσε πολλά πράγματα στη γυναίκα του. Αυτός είναι που την φέρνει σε επαφή με τα πρωτοποριακά ρεύματα της εποχής και κυρίως με τους δημοτικιστές. Το 1909 δημοσιεύει το πρώτο της διήγημα στον «Λαό» της Πόλης, που εκδίδει ο Φωτιάδης. Την ίδια χρονιά εκδίδεται και το πρώτο της παιδικό μυθιστόρημα, το «Για την Πατρίδα», ένα μυθιστόρημα που αναφέρεται στο Βυζάντιο. Από την επόμενη χρονιά θα αρχίσει ν' αλληλογραφεί με τον Gustave Schlumberger, τον κορυφαίο βυζαντινολόγο της εποχής της. Λίγο αργότερα θα προκύψει το βυζαντινό μυθιστόρημα, «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου», καθώς και ένα ημιτελές που δημοσιεύεται πολύ αργότερα, το 1983, «Το γκρέμισμα».

Η επανάσταση στο Γουδί και η απογοήτευσή της από τη στάση του Κωνσταντίνου την ωθούν να γράψει το «Παραμύθι χωρίς όνομα», ένα από τα ωραιότερα και μεστά σε μηνύματα μυθιστορήματά της. Να σημειώσουμε μόνο ότι το βασιλόπουλο του μυθιστορήματος μπορεί να είναι είτε ο Βενιζέλος είτε ο Ίων Δραγούμης. Η ίδια η Δέλτα, πάντως, αναφέρει στις ανέκδοτες ακόμη «Αναμνήσεις 1940» ότι είχε τον Δραγούμη στο μυαλό της όταν το έγραφε και ότι το «Παραμύθι χωρίς όνομα» γράφτηκε μέσα σε 10 ημέρες.

Η τελευταία επιστολή της Π. Δέλτα

Το 1913 η οικογένεια Δέλτα εγκαθίσταται και πάλι στην Αλεξάνδρεια, έπειτα από παραμονή 7 χρόνων στη Φρανκφούρτη, όπου ο Στέφανος Δέλτα είχε αναλάβει τη διεύθυνση του γραφείου των επιχειρήσεων «Χωρέμη-Μπενάκη». Η παραμονή στην Αλεξάνδρεια κρατά 3 χρόνια, ως το 1916. Στη διάρκεια αυτής της παραμονής η Δέλτα έγραψε μια σειρά από μικρά διηγήματα, που δημοσιεύονται σε εφημερίδες της εποχής, όπως η «Εστία», και περιοδικά όπως ο «Λαός», που εκδίδει ο Φωτιάδης στην

Πόλη, και φυσικά το «Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου», του οποίου η Δέλτα είναι μέλος από το 1910.

Το 1916 οι Δέλτα εγκαθίστανται οριστικά στην Κηφισιά. Η Πηνελόπη Δέλτα αρχίζει να συλλέγει υλικό για τον Μακεδονικό αγώνα και αρχίζει να κάνει τα πρώτα σχεδιάσματα του «Μάγκα». Η χρονιά αυτή είναι σημαντική και για τις ελληνικές πολιτικές εξελίξεις: τα «Νοεμβριανά». Ο πατέρας της Εμμανουήλ Μπενάκης, δήμαρχος Αθηναίων από το 1914, συλλαμβάνεται. Η πρώτη πράξη της Δέλτα είναι να καταστρέψει το πρώτο πολιτικό της ημερολόγιο, που ξαναρχίζει να το συμπληρώνει από την επόμενη χρονιά με την περιγραφή των «Νοεμβριανών». Παράλληλα αρχίζει να γράφει και το πολύ προσωπικό της ημερολόγιο, το «Turis Eburnea» (Πύργος από ελεφαντόδοντο στην κατά λέξιν μετάφραση, σε μία πιο ελεύθερη απόδοση θα το λέγαμε «Χρυσό Κλουβί»), όπου καταγράφει τις πιο ενδόμυχες σκέψεις της με μια θαυμαστή αμεσότητα. Πολλές από τις καταγραφές αυτές περιέχουν κομμάτια του ημερολογίου ή και κομμάτια από τα γραπτά του Ίωνα Δραγούμη.

Η Δέλτα συνεχίζει να γράφει τα γνωστά σε όλους μας βιβλία. Από το 1918 που πρωτοπηγαίνει στη Μακεδονία σε αποστολή περίθαλψης των προσφύγων ως το 1925 έχουμε μόνο μικρά δείγματα γραφής.

Το 1925 η Δέλτα εκδίδει τη «Ζωή του Χριστού». Για τη συγγραφή του βιβλίου αυτού έχει μακρές συνομιλίες και αλληλογραφία με τον Χρυσάνθο, Μητροπολίτη Τραπεζούντος και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Η δημοσιευμένη αλληλογραφία τους, αλλά και τα διάφορα σημειώματα που βρίσκονται στο Αρχείο της, καθώς και οι παρατηρήσεις στο δακτυλόγραφο του κειμένου, πριν αυτό πάρει την τελική του μορφή, είναι χαρακτηριστικό αυτής της συνεργασίας. Ας μην ξεχνάμε και το γεγονός ότι η Π.Σ. Δέλτα δεν ήταν θρήσκα και ο Μητροπολίτης Χρυσάνθος την εφοδιάζει

Η Πηνελόπη Δέλτα σε νεανική ηλικία, στην Αλεξάνδρεια

με τα στοιχεία εκείνα που θα την προφυλάξουν από τυχόν προβλήματα με την Εκκλησία: «Φρονώ ότι καλόν είναι ν' ακολουθήσετε την παράδοσιν της Εκκλησίας· αλλέως θα χαρακτηρισθήτε αιρετική και θα σας αφορίσουν οι Δεσποτάδες!». Και σε άλλη επιστολή: «... ηύρα μερικάς από τας πηγάς. Φθάνουν διά την ασφάλειάν σας...».

Το βιβλίο είναι αφιερωμένο στη μητέρα της που είναι θρήσκα, αλλά η οποία όμως δεν το διαβάζει ποτέ, όπως και τα άλλα βιβλία της Δέλτα γιατί είναι γραμμένα στη δημοτική.

Η φίλια που συνδέει την Πηνελόπη Δέλτα με τον Μητροπολίτη είναι σημαντική και η ανέκδοτη ακόμη αλληλογραφία των δύο συμπληρώνει σε μεγάλο βαθμό τα όσα γνωρίζουμε για τη σχέση Δέλτα-Ιωνα Δραγούμη.

Την ίδια χρονιά, το 1925, εμφανίζονται τα πρώτα συμπτώματα της αρρώστιας της, που θα την ταλαιπωρήσουν μέχρι τον θάνατό της.

Το 1927, η Δέλτα αρχίζει να γράφει ένα μυθιστόρημα με σύγχρονο θέμα, τις «Ρωμιούλες». Χωρίζεται σε τρεις τόμους και καλύπτει την ιστορία των ηρώων από το 1895 πτώση του Τρικούπη ως το 1920 πτώση του Βενιζέλου. Η δράση τοποθετείται στην Αθήνα. Ο πρώτος τόμος «Το Ξύπνημα», που ακολουθεί αρκετά πιστά τις νεανικές αναμνήσεις της Δέλτα, καταλήγει στον γάμο της ηρωίδας και εκφράζει και άλλες Ρωμιούλες, με τη δύσκολη κοινωνική τους μοίρα. Το κεντρικό επεισόδιο «Η Λάβρα» καλύπτει τα πιο δραματικά γεγονότα της ηρωίδας από το 1907 ως το 1909. Ο τρίτος τόμος «Το Σούρουπο» καλύπτει την περίοδο 1914-1920. Εδώ το ιστορικό πλαίσιο με την έντονη παρουσία του Βενιζελισμού διαγράφεται με πλούσια χρώματα και με πολλές παραπομπές στις εφημερίδες της εποχής και άλλα δημοσιεύματα. Ο ήρωας, ο Βάσος Γαβράς, ο μεγάλος έρωτας της Δέσποινας Δαπέργολα, που ζει τώρα με την Ερατώ Κρεμονέζε, παλιός Μακεδονομάχος, θα πάει να πολεμήσει αεροπόρος στο μακεδονικό μέτωπο, όπου και θα πέσει θύμα μιας παράξενης δολοφονίας. Η Δέσποινα Δαπέργολα γνωρίζει την αλήθεια, η οποία άλλωστε θα αποκαλυφθεί. Και εκείνη μένει πάντα πιστή στη μνήμη του.

Βλέπει κανείς αμέσως το γενικό σχήμα και τις αντιστοιχίες με τη ζωή της Δέλτα. Ακόμη και οι υποθήκες που δίνει στις Αναμνήσεις του 1899 για την ευτυχία των παιδιών της υλοποιούνται στο μυθιστόρημα. Αν δούμε και τις αντιστοιχίες με τα γνωστά της πρόσωπα, βρίσκουμε ότι ο Ίων Δραγούμης και ο

Η Π. Δέλτα και ο Στέφανος Δέλτα στη δεκαετία του '30

γαμπρός της Αλέκος Δ. Ζάννας είναι μακεδονομάχοι. Ο τελευταίος είναι και αεροπόρος που πολέμησε και στο Μακεδονικό μέτωπο. Χαρακτηριστική η αντιστοιχία της Κρεμονέζε με την Κοτοπούλη, καθώς και οι ιδιότητες που της αποδίδει.

Οι «Ρωμιοπούλες» τελειώνουν με την ήττα του Βενιζέλου στις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου του 1920. Και στην απελπισία της Δέσποινας για την εθνική, την ανεπανόρθωτη εθνική συμφορά, που συνδυάζεται πάντα στο μυαλό της με την ανάμνηση του ιδανικού έρωτα και της μεγάλης αγάπης, μόνη λύση, μόνη φυγή: η αυτοκτονία.

Το μυθιστόρημα γράφεται από το 1927 ως τον Δεκέμβριο του 1939. Στο διάστημα αυτό η Δέλτα επεξεργάζεται και δημοσιεύει τρία από τα πιο σημαντικά της βιβλία, τα πιο άρτια λογοτεχνικά «Τρελαντώνης» (1932), «Μάγκας» (1935) και «Στα Μυστικά του Βάλτου» (1937).

Μετά τον θάνατο των γονιών της, το σπίτι των Δέλτα είναι πάντα ανοιχτό για τον Βενιζέλο, που τους επισκέπτεται συχνά και απροειδοποίητα. Η απόπειρα κατά του Βενιζέλου, στις 6 Ιουνίου 1933, γίνεται κατά την επιστροφή του από γεύμα στο σπίτι των Δέλτα. Η περιγραφή που κάνει η Δέλτα για το γεγονός αποτελεί και ένα συναρπαστικό πολιτικό κείμενο.

Τον Μάρτιο του 1940, δεν έχει αρχίσει να γράφει το μεγάλο δεύτερο απομνημόνευμα, σημειώνει (υπάρχει πάντα η δικτατορία του Μεταξά): «Όταν τελείωσα το έργο μου (εννοεί τις "Ρωμιοπούλες") κατέθεσα τα όπλα. Είπα πως μπορώ τώρα να πεθάνω, αρκεί να το δημοσιεύσουν τα παιδιά μου, σαν να ελευθερωθούν οι ελληνικές ψυχές και συνειδήσεις. Αυτά τον περασμένο Δεκέμβριο. Τώρα θέλω να δω την ελευθερία αυτή ψυχών και συνειδήσεων. Μα θα την δω άραγε;».

Τον Απρίλιο του 1940 ο Φίλιππος Δραγούμης της φέρνει μία σειρά από χαρτιά και ημερολόγια του αδελφού του Ίωνα. Παρ' όλο που η υγεία της είναι σε κακή κατάσταση και έχει γραμματέα στην οποία υπαγορεύει τα κείμενά της, κάθεται και γράφει άλλες περίπου 1.000 σελίδες για την ιστορία της με τον Ίωνα Δραγούμη. Το αφήγημα αυτό κόβεται απότομα στη μέση μιας φράσης. Υποθέτουμε ότι είναι η 27η Απριλίου του 1941, ημέρα που αυτοδηλητηριάζεται καθώς μπαίνουν οι Γερμανοί

στην Αθήνα. Πεθαίνει 5 ημέρες αργότερα, δίνοντας την τελευταία παράκληση στα παιδιά της: «Παιδιά μου, ούτε παπά, ούτε κηδεία. Παραχώστε με σε μια γωνιά του κήπου, αλλά μόνο αφού βεβαιωθείτε ότι δεν ζω πια. Φροντίστε τον πατέρα σας. Τον φιλώ σφιχτά. Π.Σ. Δέλτα». Στην ταφή της, στον κήπο της Κηφισιάς, ιερουργεί μόνος ο παλιός φίλος Αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος. Στην ταφόπετρά της χαραχτηκε μόνο η λέξη «Σιωπή».

* Ο Αλ. Π. Ζάννας επιμελείται την έκδοση του Αρχείου της Πηνελόπης Σ. Δέλτα.